

Дислексия и законодателство

**Euroface Consulting s.r.o.
Ian Smythe
Асоциация Дислексия - България**

© Euroface Consulting 2013

Съдържанието на Модула е адаптирано на български от Асоциация Дислексия - България

Copyright: Euroface Consulting s.r.o.; Dr. Ian Smythe;
Асоциация Дислексия – България, 2013

Настоящият материал е достъпен при условията на
Creative Commons Attribution-NonCommercial 3.0
Unported (Виж <http://creativecommons.org/licenses/by-nc/3.0/>)

Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на
Европейската Комисия. Публикуваните материали
отразяват единствено гледната точка на авторите и
Европейската Комисия не носи отговорност за
последващото им използване.

Съдържание

Въведение

Европейска Конвенция за правата на човека

Декларацията от Саламанка

Дислексията в България

Дислексията в Република Чехия

Дислексията във Великобритания

Дислексията в Полша

Референции

Въведение

Законодателството постоянно се променя, и всяко изследване на законодателството, свързано с дислексията в различните държави, бързо става неактуално. Един успешен проект, финансиран от Европейския съюз, направи опит да обобщи законодателните документи към момента на обследването. В много случаи нещата, за съжаление, не са се променили. Но има страни, където е постигнат значителен напредък.

Според новоприет закон в Полша, например, от учителите се изисква използването на чек-листа за установяване на учениците, които изпитват затруднения с четенето и писането. Този закон все още е много нов и не е включен в никой от документите, цитирани по-долу.

Тези документи дават информация за системите в Европа и извън континента. Използвани са най-вече проучвания, правени в рамките на различни Европейски проекти, реализирани през последните десет години.

Следва да се има предвид, че документите са с различна давност и може да има промени в цитираните законови разпоредби. Но те, така или иначе, предлагат не само исторически преглед, но и са отправна точка за по-нататъшно проучване. Всички тези материали могат да бъдат намерени в оригинал на сайта на проекта:

<http://dysvet.eu/bg/p%D0%B5%D1%81%D1%83%D1%80%D1%81%D0%B8.aspx>

International Book of Dyslexia (1997)

Embed National Provision Report (2010)

iSheds National Provision Report (2009)

Provision and use of assistive technology by university students across Europe (2003)

Dyslexia: A pan-European perspective (2010)

*Никога не
съм следвал
някаква
политика.
Винаги съм
се старал да
права най-
доброто
всеки ден.*

*Абрахам
Линкълн*

Европейска Конвенция за правата на човека

Правителствата на страните членки на Съвета на Европа работят за мир и по-голямо единство на базата на правата на човека и основните свободи. С тази конвенция те правят първите стъпки за налагане на голяма част от правата, съдържащи се във Всеобщата декларация за правата на човека.

Всеки има право на образование.

Извадки

Протокол № 1, Член 2 – Право на образование

“Никой не може да бъде лишен от правото на образование. При изпълнението на функциите, поети от нея в областта на образованието и преподаването, държавата зачита правото на родителите да осигуряват на своите деца образование и преподаване в съответствие със своите религиозни и философски убеждения.”

Член 14 – Забрана за дискриминация

“Упражняването на правата и свободите, изложени в тази Конвенция, следва да бъде осигурено без всякаква дискриминация, основана на пол, раса, цвят на кожата, език, религия, политически и други убеждения, национален или социален произход, принадлежност към национално малцинство, имущество, рождение или друг някакъв признак.”

Списъкът на основанията за недискриминация не е изчерпателен. Следва да се припомни, че Европейският съд по правата на човека вече е приложила член 14, във връзка с дискриминацията на основания, непосочени изрично в тази разпоредба.

Декларация от Саламанка

Декларацията от Саламанка е приета през 1994 г. и е в основата на законодателството в редица страни. По-долу са някои извадки от документа. Макар да се отнасят до правата на децата, в по-голямата си част са валидни за всички.

Не само достъп, но и възможност за образование... (стр. viii)

„всяко дете има основното право на образование и следва да му се даде възможност да постигне и поддържа приемливо ниво на учене“

Потребност от оценяване на индивидуалните потребности... (стр. viii)

„всяко дете притежава уникални характеристики, интереси, способности и обучителни потребности“

Ранна идентификация и учене през целия живот... (стр. ix)

„да се полагат по-големи усилия за ранното идентифициране и интервенция, както и за професионалното обучение при включващото образование“

Curriculum development ... (стр. 22)

„Образователните програми трябва да бъдат адаптирани към потребностите на децата, а не обратното. Те трябва да отчитат широкото разнообразие на качествата и интересите на децата.“

Допълнителна подкрепа... (стр. 22)

„Децата със специални потребности трябва да получават допълнителна подкрепа в рамките на общообразователното училище, а не да учат по различна програма. Водещ принцип следва да е предоставянето на равни образователни възможности при осигуряване на допълнителна помощ на децата, които се нуждаят от такава.“

Асистиращи технологии... (стр. 23)

Подходящи и достъпни технологии следва да се използват, когато е нужно с цел осигуряване пълен достъп до обучение, от гледна точка на комуникация, мобилност и учене. Икономически ефективна техническа подкрепа може да бъде осигурена, ако се предоставя централизирано като се вземат под внимание персоналните потребности и местните възможности за подкрепа и поддръжка.“

Декларация от Саламанка

Обучение на учителите... (стр. 27)

“41. Програмите за обучение трябва да предоставят на всички бъдещи учители – във всички образователни степени позитивна ориентация към специфичните образователни потребности на учениците, към формиране на разбиране на проблема и какво могат да постигнат тези ученици при наличие на адекватна подкрепа. Доброто учителстване изисква знания и умения, включващи оценяването на специфичните потребности, адаптиране на учебното съдържание, използване на асистирани технологии, индивидуален подход и интерактивни методи, които да съответстват на способностите и уменията на всички ученици.”

Обучение на работното място... (стр. 28)

“44. Най-голямото предизвикателство е в предоставяне на продължаващо обучение на всички учители на работното им място, вземайки под внимание огромното разнообразие от условия, при които те работят. Това обучение трябва да се разработи на училищно ниво, чрез взаимодействие между колегите, в комбинация с дистанционно обучение“.

Учебна програма... (стр. 28)

“45. Специализираното обучение по отношение на специфичните образователни потребности води до допълнителна квалификация и следва да бъде интегрирано в основното обучение или да е предхождано от него, като е неотделимо от учителската практика, с която взаимно да се допълват.”

Продължаващо обучение... (стр. 28)

“57. Хората със специфични потребности следва да получават специално внимание по отношение разработването и прилагането на обучителни програми за възрастни и на програми за следдипломна квалификация.“

Дислексията в България

В България не съществува държавна политика по отношение на дислексията, нито задължителни законови актове, които да я включват пряко. Макар да съществуват отделни документи, практиката е все още нова и поради липса на мониторинг, прилагането на тези документи е оставено в ръцете на личната инициатива на училищните ръководства, университетските администрации и работодателите.

Терминът „дислексия“ не може да бъде открит в нито един законов документ.

Тъй като липсва официален законов документ, регламентиращ правата на хората с дислексия в България, учащите с дислексия не могат да се възползват от каквито и да е облекчения в училище и/или на работното място.

Основният нормативен документ, който има отношение към дислексията е Наредба №1 за обучението на деца и ученици със специални образователни потребности.

Що е дислексия?

“Обща категория специфични нарушения в ученето и научаването, която се отнася до способности в седем специфични области на функционирането: импресивна реч, експресивна реч, основни четивни умения, разбиране на прочетеното, основни умения за писане, разбиране на написаното, основни математически умения и математическо мислене.” (Ваня Матанова, 2001)

Чл. 3. (1) Децата и учениците със специални образователни потребности се обучават и възпитават интегрирано в детските градини по чл. 18 от Закона за народната просвета (ЗНП) и в училищата по чл. 26, ал. 1. т. 1-10 или т. 12 от ЗНП

(2) Децата и учениците със специални образователни потребности може да се обучават и възпитават в специалните детски градини и училища след изчерпване на всички възможности за интегрирано обучение и възпитание в детските градини по чл. 18 от ЗНП и в училищата по чл. 26, ал. 1, т.1-10 или т. 12 от ЗНП.

(3) Децата и учениците със специфични обучителни трудности се обучават интегрирано в детските градини и училищата в системата на народната просвета, като получават психолого-педагогическа помощ от психолог и логопед.

Подкрепата за деца, младежи и възрастни с дислексия в България, както и за учителите и обучителите, работещи с учащи с дислексия понастоящем се ограничава до неправителствени организации, частни специалисти и академични групи в някои университети. Съществуват няколко опита за регулиране на тази подкрепа (като например при частните услуги за деца с дислексия), но като цяло ситуацията може да се определи като неясна и хаотична.

Що се отнася до диагностицирането, липсва стандартизиран тест за установяване на дислексия; както и диференциация между тестовете за хора в различни възрасти.

Тестване е възможно да бъде направено в специализирани медицински заведения от психиатри, психолози, в сътрудничество с логопеди и невролози, когато е необходимо.

Тестването може да бъде иницирано от родителите, или от самите обучаеми (когато става въпрос за възрастни такива) по тяхна преценка в държавните логопедични центрове.

Тестът включва невро-психологическа и когнитивна оценка на уменията за писмено и устно изразяване. Използват се стандартизирани диагностични процедури и въпросници за оценка на координацията, краткосрочната и работната памет, нивото на разбиране на текст и др.

На практика липсват законови разпоредби, отнасящи се до подкрепа на учащите със специфични обучителни потребности в по-горните степени на образование, както и за възрастните обучаеми в различни форми на последващо образование и обучение

Асоциация Дислексия – България е създадена в гр. Русе, през 2005 г., като сдружение с нестопанска цел в обществена полза. Основната дейност е насочена към хората от различни възрасти с дислексия и проблеми, свързани с обучението, към семействата, учителите и специалистите, които работят ежедневно с тях. Асоциацията дава гласност за състоянието и диагностицирането му при деца, подрастващи и възрастни, които имат проблеми с четенето, писането или смятането, координацията или концентрацията. Осъществяват се срещи с учители, училищни психолози, логопеди, ресурсни учители, работодатели, които пряко работят с хората със специфични образователни потребности; както и с родители, които ежедневно се сблъскват и се чувстват безсилни пред проблемите на децата си. От създаването си Асоциация Дислексия – България осъществява и практическа работа с хора от различни възрасти, предимно деца и младежи от цялата страна, проявяващи симптоми на дислексия, ХАДВ и обучителни затруднения.

За повече информация:

www.dyslexia-bg.org

След реализирането на проекта DYSLEXIA – VETO (програма „Леонардо да Винчи“, Трансфер на иновации, 2009-2011), с партньор от българска страна Асоциация Дислексия – България, три професионални гимназии в гр. Русе бяха удостоени със знак за качество „Училище, толерантно към децата с дислексия“. В тези три училища, с решение на Педагогическия съвет, учащите с дислексия имат определени права, като например удължено време за тестовете, индивидуални консултации с всички преподаватели, допълнителна помощ и консултации при подготовка на курсови работи и др.

В рамките на проект DESSDYS (програма „Грюндвиг“, 2009-2011), съвместно с партньори от Великобритания, Италия, Турция, Унгария, Асоциация Дислексия – България разработи Наръчник за учащи с дислексия (16+), Наръчник за преподаватели и Набор Матрици за развиване на уменията за учене при учащи с дислексия.

http://www.dyslexia-bg.org/index.php?option=com_content&view=article&id=14&Itemid=18&lang=bg

Дислексията в Република Чехия

В Република Чехия тестването за дислексия може да бъде направено от психолози, социални психолози, които работят в психо-педагогическите или в специалните педагогически центрове. Диагнозата не може да бъде поставена от родител, учител или дори от педиатър.

Диагностицирането се провежда по един и същ начин, независимо от възрастта на тествания. Вярно е обаче, че психо-педагогическите центрове работят основно с деца и много рядко с възрастни. Чешката асоциация по дислексия реализира проект „Възрастни с дислексия“, който имаше за цел да информира хората с дислексия (следучилищна възраст) и да им съдейства по отношение на диагностицирането.

Що се отнася до законодателството, в Република Чехия то е съгласувано с това в много европейски страни, но правилата не са напълно разбрани от хората, които се очаква да ги прилагат. Така че практическото приложение е слабо. Децата и младежите с дислексия са третирани в съответствие с чешкия закон за образованието, но за възрастните (в следучилищна възраст) с дислексия липсват законови разпоредби.

Когато даден ученик е диагностициран с дислексия, то получава специални грижи и възможност да работи в съответствие със законовите норми. Подкрепата на възрастните учащи обаче е оставена на компетенциите и желанието на учителите да помогнат.

Първата асоциация по дислексия в страната – Чешката Асоциация по Дислексия е създадена през 1999 г. Това е доброволна неправителствена организация, в която членуват професионалисти, работещи в областта на дислексията, другите специфични обучителни затруднения и асоциираните с тях поведенчески нарушения. Асоциацията се явява звено, обединяващо хора с дислексия, родители на дислексични деца и специалисти. Основната задача на организацията е да разпространява нови знания сред специалистите, които активно работят в сферата на дислексията.

Дислексията във Великобритания

За разлика от други нарушения дислексията не се финансира от националната здравна система на Великобритания.

Тестването може да се извърши от психолог или от квалифициран учител, преминал следдипломно обучение по дислексия и притежаващ съответния сертификат.

Тестването е диференцирано за различните групи както следва:

- Деца – Когато детето получава допълнителна подкрепа, но тя не отговаря на неговите потребности, училището или родителите могат да изискат от местните образователни власти да бъде назначено законово обследване. Някои родители предпочитат да платят за независимо тестване на децата си.
- Учащи в колежи и университети - Студентите могат да бъдат тествани във факултетите за подкрепа в ученето безплатно от сертифицирани специалисти. Становището трябва да съдържа препоръки за ползване на облекчения при тестове и изпити.
- Търсещи работа - Когато човек, търсещ работа, подозира наличието на трудности, дължащи се на дислексия, може да се консултира със съветник по въпросите на наемане на работа на хора с увреждания в местната трудова борса, но е малко вероятно да получи официално диагностициране.
- Работодатели - Работодатели, които считат, че някои проблеми в работата или прекаленият стрес у някой служител/работник се дължат на недиагностицирана дислексия, може да отнесе въпроса до отдела за развитие на човешките ресурси. Работодателите са задължени от Закона за равнопоставеност (The Equality Act) да осигурят условия за работещите с увреждания/затруднения, които да не засягат правата им, и в същото време да осигурят необходимата подкрепа. Често в такива случаи работодателите финансират тестването на съответния работник/служител. Работещите имат право да изискват оценяване на самото работно място с цел да бъдат направени необходимите настройки, да се осигури съответното обучение и подкрепа.

„Дислексията най-добре се описва като комбинация от умения и затруднения, които засягат процеса на учене в един или повече от следните аспекти: четене, писане, правопис. Могат да се наблюдават съпътстващи затруднения в обработката на информация, краткотрайната памет, последователностите и организация на дейностите, слухови и зрителни възприятия, развитие на речта, моторика. Особено засегнато е умението за използване на писмената реч, което може да означава затруднения с възприемане и манипулация с азбуката, числата, нотите. Може да засегне и устната реч.“ (Британска асоциация по дислексия, 2004)

Дислексията в Полша

В Полша диагностицирането може да бъде осъществено от държавни или оторизирани частни психо-педагогически центрове.

Диагнозата се изготвя на базата на съвместно обследване от психолог, педагог и когато е необходимо логопед и педиатър.

В случаите, когато диагностицирането е направено когато детето е в началните класове заключението е валидно до завършване на образованието. В държавните центрове диагностицирането е безплатно.

Диагностицирането на възрастни в Полша е проблематично. Много малко на брой са местата където подобно обследване може да бъде направено и то винаги е платено.

По отношение на децата диагностицирани с дислексия има две нива на подкрепа:

1. Помощ от родителите по указания от учителите
2. Ресурсно подпомагане 2 пъти седмично
3. Индивидуална терапия в психо-педагогически центрове
4. Терапевтични/подкрепящи занятия организирани от училището
5. Дневни центрове. Има няколко такива в Полша, които предоставят възможност за настаняване през седмицата. Учениците насочвани към тези центрове са с емоционални и поведенчески проблеми.

Няма законодателство отнасящо се до учениците в горен курс и възрастните обучаеми. В отделни университети се предоставя подкрепа на студенти с дислексия, която включва - допълнително време на изпитите, замяна на писмен изпит с устен, предоставяне на компютър.

Референции

<http://hub.coe.int/web/coe-portal> - Council of Europe

<http://www.gov.uk> - The best place to find government services and information about UK. The Disability Law Service provides free legal advice to disabled people and representation where appropriate.

<http://ec.europa.eu> - European Commission